

LA PREMSA FEDERAL DE GIRONA (1868-1874) *

Amb el triomf de la Gloriosa, i més concretament amb la publicació del decret que garantia la llibertat de premsa el 23 d'octubre de 1868 («Todos los ciudadanos tienen derecho a emitir libremente sus pensamientos por medio de la imprenta, sin sujeción a censura ni a ningún otro requisito previo...»), les publicacions periòdiques conegueren un moment favorable, espectacular i efervescent a tot l'Estat espanyol.¹

Aquest impuls, íntimament lligat i relacionat amb d'altres conquestes democràtiques formals, com ara les llibertats d'associació, reunió i participació ciutadana en la vida política a través del sufragi universal, fou protagonitzat i encarrilat per les diverses opcions polítiques que aprofitaren generosament l'avinentsa per divulgar llurs programes i idearis polítics, econòmics i socials, llurs actituds davant els problemes del moment i també les solucions que propugnaven de cara al futur.

Ens trobem, doncs, amb la típica premsa de partit, escrita i finançada pels mateixos dirigents locals de cada agrupació, i caracteritzada per una presentació formal molt simple —a base de quatre

* Aquestes pàgines formen part d'un treball més extens, en elaboració, sobre el partit republicà federal a les terres gironines (1868-1874), on figura la bibliografia general sobre el tema i es tracten d'altres aspectes relacionats amb la premsa, com poden ser l'analfabetisme, les lectures col·lectives als ateneus i centres republicans, l'ideari que s'hi manifesta, etc. Ens plau d'avançar-les en aquesta miscel·lània d'homenatge al Dr. Lluís Batlle, ànima d'aquests Annals i antic professor nostre al vell Institut del carrer de la Força, a qui volem agrair la generositat i afecte que sempre ens ha demostrat.

¹ Les limitacions seran regulades solament pel codi penal. Cf. J. M. PÉREZ-PRENDES, *La prensa y el Código penal de 1870*, a "Hispania", núm. 119 (1971), pàgines 551-579. Aquest autor afirma que "la interrelación entre instituciones políticas e instituciones penales muestra bien claro el retroceso político de "la Gloriosa". La cuestión de la prensa y el Código Penal, es el símbolo del camino regresivo que desde la Constitución habían seguido sus instituciones".

pàgines que s'emplenaven amb articles doctrinals, comentaris sobre l'actualitat, gasetilles i alguns anuncis publicitaris—, i també per la desaparició sobtada que tingueren tot sovint per causa de problemes econòmics que privaven de continuar l'empresa.

Cal recordar, d'altra banda, que aquesta premsa tenia una limitació evident pel que fa a les notícies de caire internacional i que per tant havia de concentrar l'atenció i accontentar-se amb un tipus d'informació localitzada en el país o en la comarca, per bé que hom seguia amb interès especial l'evolució política de l'Estat i els debats que es donaven en els centres decisoris de Madrid.

Malgrat el nombre important de persones que no sabien ni llegir ni escriure, la premsa formativa o festiva que sortí després de la Gloriosa acomplí la funció transcendental de servir de canal de comunicació, de mitjà d'influència en un sentit polític i social determinat, llavors que les opcions plurals miraven de captar adeptes i simpatitzants que combreguessin amb les idees particulars de cada grup, partit o classe.

Al capdavall, doncs, resulta lògic de constatar en aquesta premsa tota mena de crítiques, sàtires i retrets a les autoritats locals i provincials, al govern central, als grups de pressió tradicionals i als partits contraris, escrits amb una gamma d'adjectius àmplia i mortífera. La caricatura, la crítica desvergonyida, la ironia en prosa o en vers, la denúncia d'actituds antidemocràtiques... donaren un to nou i atractiu a la premsa periòdica que abans omplia per força llurs pàgines amb articles de costums, o evocacions més o menys avorrides.²

El mateix Govern provisional reconeixia, en el manifest del 25 d'octubre, la significació del canvi operat i cantava les virtuts de la llibertat d'impremta: *«La imprenta es la voz perdurable de la inteligencia, voz que nunca se extingue y vibra siempre a través del tiempo y de la distancia: intentar esclavizarla es querer la mutilación del pensamiento, es arrancar la lengua a la razón humana. Empequeñecido y encerrado en los mezquinos límites de una tolerancia menguada, irrisión de un derecho escrito en nuestras Constitu-*

² Vegeu JAUME SOBREQÜÉS I CALLICÓ, *La Revolució de Setembre i la premsa humorística catalana*, Barcelona, R. Dalmau, 1965, on exposa quina fou l'actitud dels principals setmanaris festius de Barcelona enfront dels esdeveniments i homes polítics de la Gloriosa.

*ciones y jamás ejercido sin trabas odiosas, el ingenio español había ido perdiendo lentamente y por grados, brío, originalidad y vida. Esperamos que, rotas sus ligaduras, salga del seno de la libertad, resucitado y radiante, como Lázaro de su sepulcro».*³

Per bé que, en determinats moments o situacions, hi hagué amenaces serioses contra uns quants periòdics, la llibertat existent va permetre durant força temps un exercici d'expressió viu, directe, canalitzador d'opinions prou àmplies i variades, com també necessàries i útils, per treure a la llum pública un munt de problemes no resoltos que ara es posaven a primer pla.

A escala gironina, l'esclat periodístic es concretà en una llista diversa i llarga de títols, portantveus de les tres principals tendències o actituds que entraren en joc després del setembre de 1868: la republicana, la catòlico-monàrquica i la liberal. A la vista d'aquesta llista, o quadre resum de la premsa apareguda en el període 1868-74 a les comarques de Girona, podem fer tot seguit unes quantes consideracions de tipus general.

La premsa editada a la regió gironina durant el sexenni (vegeu quadre 1) sortí de manera exclusiva de les impremtes de Girona i de Figueres.⁴ També cal tenir en compte que, el 1868, la Bisbal edità un periòdic titulat *El Faro Bisbalense*, que no hem pogut veure, i que Olot n'edità un altre a partir del novembre de 1874, sota el títol de *El Iris*, defensor de la línia catòlico-monàrquica.⁵

Girona i Figueres eren, doncs, les poblacions que capitalitzaven una part ben essencial de la vida política del moment. A part de les raons de caire demogràfic, Girona era el centre administratiu de la «província», la seu dels poders públics, i Figueres, ultra la influència que exercia sobre els pobles de la comarca a nivell econòmic i social, tenia una tradició liberal i republicana i un esperit

³ "Gaceta de Madrid", 26 d'octubre de 1868.

⁴ Sabem que el 1865, a Girona, hi funcionaven set impremtes i una litografia. A les comarques hi havia nou impremtes més i una litografia (P. MARTÍNEZ QUINTANILLA, *La Provincia de Gerona. Datos estadísticos*, Girona, Imp. Dorca, 1865, p. 161). Durant el sexenni 1868-1874 trobem, a Girona ciutat, les impremtes de Tomàs Carerras, Pacià Torres, Pau Puigblanquer, Manuel Llach, Gerard Cumané, Pere Corominas, Vicenç Dorca i Hospici Provincial.

⁵ Sobre aquest periòdic i altres de tendència carlina, vegeu les nostres "Notes sobre la premsa carlina a Girona (1868-1876)", a ANALES DEL INSTITUTO DE ESTUDIOS GERUNDENSES, XXIV (1978), pp. 205-219.

QUADRE 1

Periòdics apareguts a les comarques gironines en el període 1868-74

A) PUBLICATS A GIRONA

1. Aurora, La	1872	conservador legitimista
2. Boletín del Colegio de Gerona	1871	—
3. Boletín Republicano de la Provincia de Gerona	1869-74	republicà
4. Cantón de Gerona, El	1870-71	republicà
5. Conciliación, La	1871	liberal
6. Eco de la Revolución, El	1869	(progressista?)
7. Independiente, El	1868	republicà
8. Libertad, La	1868	
9. Lucha, La	1871-1910	liberal
10. Navaja, La	1872	satíric
11. Norte, El	1868-72	catòlic-monàrquic
12. Progreso Juvenil, El	1868	republicà
13. Propagandista, El	1869	republicà
14. Provincia, La	1872-74	republicà
15. Radical, El	1872	progressista democràtic
16. Rayo, El	1871-72	carlí
17. Razón, La	1868-69	liberal
18. Restaurador, El	1869	catòlico-monàrquic
19. Sud, El	1870-71	progressista democràtic
20. Unión del Magisterio, La	1869	—
21. Vigilante, El	1870-71	liberal
22. Voz de Cataluña, La	1868-69	republicà

B) PUBLICATS A FIGUERES

1. Ampurdanés, El	1868-1874...	republicà
2. Barretina, La	1868	republicà
3. Boletín de la Junta Revolucionaria de Figueras	1868	—
4. Liberal Ampurdanés, El	1869-70	liberal
5. Pensamiento, El	1872	Òrgan Societat L'Erato
6. Tramontana, La	1872	liberal
7. República, La	1868-69	republicà

amaten a les idees que arribaven de més enllà de la frontera. Girona, podem dir, era la capital política i administrativa; Figueres, una població important on s'hi aplegaven grups dinàmics que tenien un lloc destacat en la història de les lluites pel progrés i la democràcia.

Tant a Figueres com a Girona hi hagué força equilibri entre la premsa de caire liberal (progressista o conservadora) i la declarada fermament republicana federal. Hi aparegueren publicacions que després de pocs números deixaren d'existir, però també d'altres que protagonitzaren una vida fecunda i llarga, com és el cas de *La Lucha* o *El Ampurdanés*. A la ciutat de Girona, encara, cal notar la presència dels neocatòlics o carlins que hi tenien un baluard segur, la qual cosa explica en bona part l'existència dels seus òrgans d'expressió i de propaganda fins al moment de l'alçament de 1872.

Precisament, fins al 1872, l'eufòria creadora de periòdics es mantingué a un nivell molt regular i abraçà totes les ideologies. Amb el començament de la darrera guerra carlina, la premsa gironina sofrí un eclipsi, una davallada que no es revifà amb la República: durant el 1873 no sortí cap periòdic nou. És evident, doncs, que la situació política jugà un paper foramental en l'existència i la vida de la premsa d'aquesta època.

Si mirem amb més detall la premsa federal, ens adonarem, però, d'una limitació important, car més enllà de la declaració formal que regulava la llibertat d'expressió, els periòdics republicans, sobretot, van conèixer durant aquests anys uns determinats períodes de suspensió i de censura, de represàlia i control governamental, per tal de frenar l'impuls de l'oposició, cosa que afectà de manera semblant els de caire carlí.⁶ Aquesta limitació s'enregistrà de

⁶ "El Cantón de Gerona", núm. 36, 29 de gener de 1871, reproduïx de "El Norte" aquesta intrusió violenta: "Entre cuatro y cinco de ayer por la tarde fue bruscamente invadida la imprenta de nuestro periódico por cinco o seis hombres, entre ellos un dependiente de la autoridad, irritados al parecer por el suelto de nuestro número de ayer en que nos ocupábamos del general Prim. Una vez en la imprenta, insultaron del modo más vil y tabernario al impresor D. Gerardo Cumané, acometiéndole uno de ellos navaja en mano, sin que afortunadamente quedase herido, por haberse interpuesto entre él y el agresor un dependiente de la imprenta, y no contentos con este acto de salvajismo, llegaron hasta amenazar con la vida a los mismos dependientes". El periòdic republicà afegeix: "Cuando los partidos recurren a semejantes medios, es porque se sienten débiles e incapaces de resistir a la opinión pública". Recordem que, dos anys abans, la redacció de "El Norte" ja havia estat envaïda per la policia ("El Ampurdanés", 19 de gener de 1869).

manera palesa en dos moments difícils: l'octubre de 1869, quan es produí l'alçament federal —llavors tots els periòdics federals editats a les nostres comarques foren clausurats i obligats al silenci—, i el 1872, arran de l'aixecament de les partides carlines, quan la censura vigilava i controlava la llibertat d'expressió. No parlem encara aquí d'allò que s'esdevingué després de la «paviada» el gener de 1874.

Com a mostra que exemplifica el control que sofria la premsa gironina l'any 1872, ens permetem de reproduir la carta per la qual s'ordenava la presentació de les proves d'impremta al govern militar.:

«A las nueve de la noche precisamente deberán estar en mi poder las pruebas dobles de los periódicos de su publicación, al objeto de quedar una en este Gobierno Militar y devolver la otra para su impresión *después de corregida y enmendada con lápiz rojo*. — Gerona 26 Abril de 1872. — Hay un sello que dice: Gobierno Militar de la provincia de Gerona. — Sr. Director de La Aurora».⁷

La protesta contra aquest ordenament no podia fer-se esperar. Vet ací la seguida pel periòdic *La Provincia* per tal de fer notar la anormalitat: «Doce números van publicados de *La Provincia*, y ni una sola vez los señores radicales nos han ahorrado el trabajo de subir las escaleras de Sto. Domingo. La fiscalización del periódico continúa; y claro está que continuando este engorroso trámite, nosotros no hemos de cejar un ápice en nuestro empeño, siquiera para salir airosos ante el público que ha recibido nuestra formal promesa de no callar y aparecer, por el contrario, pesados con nuestras quejas mientras dure el estado de cosas anómalo que venimos criticando y deplorando». Aquesta gasetilla, molt més extensa i repetida a cada número, acabava amb una pregunta a l'òrgan oficial del govern a la «província»: «¿Cree *El Radical* que la previa censura va a durar hasta el día del juicio?».⁸

⁷ "La Aurora", núm. 17, 7 de juny de 1872.

⁸ "La Provincia", núm. 13, 25 d'agost de 1872.

LA PREMSA FEDERAL DE GIRONA I FIGUERES

Tot seguit donem notícia, i també les característiques més essencials, de les publicacions republicanes aparegudes a Girona i a Figueres, relacionades per ordre d'aparició. Es tracta de precisar solament allò que tenien de formal i no de fer-ne una anàlisi detallada de llur contingut.

a) Premsa editada a Girona:

1. *La Voz de Cataluña*. Era diari i sortí a la llum el 14 d'octubre de 1868. Duia com a lema «Libertad. Fraternidad. Orden. Justicia. Moralidad. Instrucción. Trabajo». Fou imprès als obradors gràfics de l'Hospici, i sabem que Vinardell formava part de la redacció. No n'hem pogut veure cap exemplar.⁹

2. *El Progreso Juvenil*. Aparegué el 29 d'octubre de 1868. El seu lema era: «¡No más monarquía! ¡Viva la República Federal!». De seguida, al segon número, canvià el títol inicial pel de *El Independiente*, del qual sortiren dos números més. Tampoc no tenim exemplars d'aquests dos periòdics de vida tal efímera.¹⁰

3. *Boletín Republicano de la Provincia de Gerona*. Es publicà amb algunes interrupcions entre el 2 de març de 1869 i l'11 de gener de 1874, en què fou suprimit per ordre de l'autoritat militar.¹¹ Duia com a lema aquestes paraules: «Libertad. Igualdad, Fraternidad. Justicia». Quan va reaparèixer el desembre de 1869, després d'un breu període de suspensió forçosa (octubre-desembre), afegí l'adjectiu *Federal a Republicano*.

El 7 de març de 1869 afirmava que tenia a l'entorn de 400 subscriptors i que «no sustituye ni interviene nada con «La Voz de Cataluña» que dejó de publicarse por razones que nos son completamente desconocidas».

Coneixem els responsables de la publicació, car els trobem relacionats al número corresponent al 30 de gener de 1870. Són aquests:

⁹ Les úniques notícies que en tenim són d'E. C. GIRBAL, *El periodismo en Gerona*, a "Revista de Gerona", XVIII (1894), pp. 258-259. Carles Rahola repeteix les mateixes dades essencials a *La ciutat de Girona*, II, Barcelona, Barcino, 1929, p. 40.

¹⁰ E. C. GIRBAL, article citat, p. 259.

¹¹ "La Lucha", núm. 760, 13 de gener de 1874.

BOLETIN REPUBLICANO
DE LA
PROVINCIA DE GERONA.

Libertad. Igualdad. Fraternidad. Justicia.

• AVISO.

Queridos amigos, llegamos a nuestros correligionarios y amigos que firmen los comités republicanos de los pueblos de la provincia, nos dirigamos a las autoridades locales para que nos permitan publicar en sus boletines los artículos que nosotros escribamos en este periódico. Nos dirigimos a las autoridades locales para que nos permitan publicar en sus boletines los artículos que nosotros escribamos en este periódico.

SECCION FEDERAL.

PROTESTA.

El Comité republicano de Gerona, que al ser nombrado de este concejo municipal para la defensa de la causa que nos interesa, se ha visto obligado a protestar por la conducta que el Ayuntamiento de Gerona ha seguido en el asunto que nos interesa.

LAS OLIVAS.

En las plazas que se dicen por las olivas, se han producido algunos hechos que nos interesan mucho.

Este artículo, que es original, no tiene nada de nuevo, pero es muy interesante. Trata de la situación de la provincia de Gerona y de los intereses que nos afectan. El autor, que se llama José Clara, nos habla de la necesidad de que los pueblos de la provincia se unan para defender sus intereses. Nos dice que los ayuntamientos de Gerona han seguido una conducta que nos interesa mucho. Nos habla de la necesidad de que los ayuntamientos de Gerona se unan para defender sus intereses. Nos dice que los ayuntamientos de Gerona han seguido una conducta que nos interesa mucho.

Este artículo, que es original, no tiene nada de nuevo, pero es muy interesante. Trata de la situación de la provincia de Gerona y de los intereses que nos afectan. El autor, que se llama José Clara, nos habla de la necesidad de que los pueblos de la provincia se unan para defender sus intereses. Nos dice que los ayuntamientos de Gerona han seguido una conducta que nos interesa mucho. Nos habla de la necesidad de que los ayuntamientos de Gerona se unan para defender sus intereses. Nos dice que los ayuntamientos de Gerona han seguido una conducta que nos interesa mucho.

Este artículo, que es original, no tiene nada de nuevo, pero es muy interesante. Trata de la situación de la provincia de Gerona y de los intereses que nos afectan. El autor, que se llama José Clara, nos habla de la necesidad de que los pueblos de la provincia se unan para defender sus intereses. Nos dice que los ayuntamientos de Gerona han seguido una conducta que nos interesa mucho. Nos habla de la necesidad de que los ayuntamientos de Gerona se unan para defender sus intereses. Nos dice que los ayuntamientos de Gerona han seguido una conducta que nos interesa mucho.

Aniceto Guerra Alvarez (director), Francesc Loperena, Daniel Ortiz, Domènec Puigoriol, Josep Jubert, Joan Collell (redactors); Josep Pujol (secretari). Com a col·laboradors hi són esmentats: Joan Porredon, Pau Alsina, Josep Prats, Narcís Farró, Marcellí Cuervo, Ramon Bursat, Sebastià Jové i Pere Domingo.

Primerament fou imprès per Francesc Dorca i després per Manuel Llach. Durant el primer any de vida, sortí un cop la setmana, i a partir del 1870 dos: dijous i diumenges. El número solt era venut a 4 cèntims.

Era portantveu del comitè de Gerona capital. De vegades publicà textos reproduïts de *La Igualdad*, però adoptà la línia intransigent, com es desprèn d'aquesta declaració que n'és ben expressiva:

«No, y cien veces no: el *Boletín Republicano Federal* de Gerona —calificado de *intransigente* en una reunión pública de Madrid— tiene el triste deber de llamarse a engaño y levanta su voz modesta cuanto enérgica a fin de que se conjure la catástrofe de que seríamos víctimas si no nos pusieramos sobre

aviso todos los que en provincia nos dedicamos a la propaganda federal o *anti-madrileña*.

«Intransigentes o no intransigentes, medio siglo de insultos, atropellos, vejaciones o calamidades llovidas de Madrid sobre personas y cosas no han apagado por completo el noble fuego de independencia legado por nuestros mayores.

«Sabemos lo que queremos y pasaremos por todo antes que por la deshonra».¹²

El *Boletín Republicano* és, doncs, un document molt important per a l'estudi del partit republicà a Girona, ja que tant la secció doctrinal com la d'informació general abracen un camp geogràfic que supera a bastament el partit judicial de la capital. Malauradament, la col·lecció que hem pogut consultar-ne és molt incompleta i, d'altra banda, no pot ser substituïda per les publicacions de Figueres.¹³

4. *El Propagandista*. Òrgan del centre propagandístic republicà federal de Girona, sortí entre el 15 d'agost de 1869 i el 30 de setembre del mateix any. Sembla que només tragué quatre números al carrer, els quals eren repartits de franc. Duia com a lema: «Libertad. Igualdad. Fraternidad. No más reyes. Viva la República Federal». Fou fundat per Artur Vinardell i confeccionat a la impremta de Manuel Llach. Hi col·laboraven Josep Jubert, Jaume Cuffí i Fernando García.¹⁴

Quan sortí el primer número d'aquesta publicació, el *Boletín Republicano* li engegà aquesta salutació de discrepància: «Ha comenzado a publicarse *El Propagandista*, periódico republicano transigente quincenal. Saludamos al nuevo valiente campeón que ha salido a la palestra. De paso, como quien no quiere la cosa, le advertimos que está en un error al asegurar que la mayoría del partido apoya al gobierno. Vea cuántos comités y periódicos republicanos se han adherido al gobierno, y verá que padece *El Propagandista* una equivocación mayúscula».¹⁵

¹² "Boletín Republicano", núm. 74, 12 de maig de 1870.

¹³ A la Biblioteca Pública de Girona hi són guardats els números següents: 1 a 3, 11, 12, 15 a 21, 23, 24, 29, 34 a 38, 40 a 42, 46 a 48, 50, 51, 57, 58, 61, 62, 64, 65, 69, 71, 74, 86 i 118. Al Seminari de Girona hi hem pogut consultar els números 13, 14, 25 a 27.

¹⁴ E. C. GIRBAL, art. cit., p. 260; "Boletín Republicano...", núm. 29, 2 de setembre de 1869, i entrevista a Artur Vinardell a "El Autonomista", 8 de novembre de 1932.

¹⁵ "El Estado Catalán", núm. 37, 20 d'agost de 1869.

LA PROVINCIA.

PERIÓDICO REPUBLICANO FEDERAL

AÑO I. GIRONA. — Domingo 8 Literales de 1872. N.º 44.

SECCION POLITICA.

RECUERDOS.

Hace cuatro años la negra noche de la abolición pesaba como funebre sudario sobre la conciencia del pueblo español. Gran parte de sus hijos, aquí y allí diseminados, hacedero sin corazón, contenían el *diverba admirabile* que reinaba en ese consertero llamado Hamado España, en que la muerte de tesoro y tantos arroyos, la del capitán Espinosa y tantísimos milites de nuestra cura libertad, porcin haberse llevado tras sí, para que con ellos aumentaran el santo escoro de la muerte, los surcos entusiastas de paz y libertad. La hija de cien rayos, en impalpables festinas y entre indignos costosos, detramando a unara como el oro que arrojaba al trabajo, acompañaba con murtísticas corejadas el diano de millos de víctimas inmoladas en sus aras. Los puros de su palabra surtosos lo impedían así el ramos trinita y sordo de los sollanos y los lagrimas, y gotosa surora sacuchano el incenante golpea del martillo que fragaba las *cohenas con que* aprisionaba la patria de Padilla, pensando jerebustal que el dístico ridigo que robria nuestro suelo seria etera, y que nunca el heroso revolucionario destruiria atañafiera tan poada.

Y unanecio un día terrible para los tiranos cononada. El rayo de la *revolucion hirió el trono* de los huctores, en pedatos, así en los ardientes desiertos del África queda partida la palmera, y la *suora que tantas lagrimas y azobores costó a España*, se despedía de la antigua Iberia con lagrimas del despocho en los ojos acompañadas por la surras alegre de milinos de felices reses entusiasmadas con la liva de su pervenir de luzandona.

El 20 de setiembre de 1868 el al de la democracia calentaba el entusasta corazon del pueblo ilero que en cubicos de paz, cononida y unon aludaba la tierra de un nuevo día, del día de su regeneración política y social, que amancía por fin tres contos sufrimientos, lagrimas y sangro; estrechando entre sus brazos generosos a los que en años del aliento revolucionario fijaban de nuevo su proscria plaza sobre el suelo sagrado de una última querida, amantes de sin tanto tiempo

por la renouosa surra real. El amor, la dicha y la felicidad que se respiraba se traducia en Bestias, estelosa y murica.

Pasado la hora de sentir llegó el momento de *poner*, y el pueblo, despidiéndose de los que crein aerlin sus regeneradores, entró de nuevo en las fábricas y talleres para contribuir con su trabajo al bienestar roman, cambiando nicteramente que apostillo con sus las y sus intrpidas en el aus entusiasmo patriótico, contribuiran a mismo fin. ¡Ay! cuántas esperantas perdidas ¡cuántos y cuán terribles desencafos vinieron a lacerar el corazon del pueblo, agostado sus ilustorias...

Los que ayer le prometian satisfacer sus justisimos deseos; los que con diencras y proclamas jurabanlo augurar el reinado del *derecho*, cuando en fin negociaban la su curido para recombrar; sin otro ulterior alar que su codicia, ni mas aspiraciones que el logro del poder para servir a sus propios iute reas, abandonaron su causa, lo cuso de la libertad y de la justicia.

Como si malo dijera para ellos el *grito valdimo* que espulsaba a los bertanos, el asala significase el d-triblo de todos los escudos reales; *de entre los cenizas del trono de la hija de Forasado VII* quisieron levantar un nuevo trono, arribalado con las suas revolucionarias, *estudiando el derecho real enado hasta un día que el pueblo se declaraba soberano*, cuando no caben dos soberanos en una sola nacion... «Crimali intento, *aberracion fatal*. Un sangro detramado en Jerez, Gótic y Málaga, tal el líquido en que amarraron los primeros cuajentos de un trono, que *mas tarde necesitó la de Barcelona, Valencia y La Bialal* y Eulitiana víctimas sacrificadas de nuevo en aras de una malhadada idea, que debía suscitar la guerra mas sangrienta que cuanta nuestro siglo, entre dos naciones vecinas; y *mas tarde*, cuando el tan deseado y rebuscado monarca pisaba por primera vez la primera playa española en nuestro el botique que le cononida, la vida de un iuste general, vió e infamamente cuestionado entre la oscuridad de la noche silenciosa, por minus traidores y cobardes.

El restablecimiento de la monarquía, cuando ya nadie solaba en color de nuevo rey; la herencia de un asion cononida a una familia, cuando esa herencia que tan querido susidicar habia sido arrebatada a la heredora de cien *reyes*

de gener de 1874,¹⁸ però només n'hem pogut veure del núm. 1 (14 de juliol de 1872) al 63 (13 de febrer de 1873) i el núm. 158 (12 de juny de 1873). Era imprès per Manuel Llach i dirigit per Artur Viñardell i Roig. Hi escrivien Francesc Loperena, Emili Prax, Miquel Avellí, Domènec Puigoriol, Joaquim Riera i Bertran, Joan Colléll, Francesc Pelegrí i Daniel Ortiz Sorroiz. Un número solt era venut a 4 quarts.

Defensava la línia dels federals benèvols. Entre la publicitat habitual, cal ressenyar l'anunci de la foneria «Porredón, Claret i Cia», els socis de la qual estaven vinculats al partit republicà federal. Atesa la relació que existia també entre alguns dels col·laboradors de *La Provincia* i la Diputació (de la qual formaven part), el periòdic inserí molt sovint informacions i acords de la corporació provincial.

¹⁸ E. C. GIRBAL, art. citat, p. 262.

L'àmbit espacial que cobria es pot precisar a través dels comissionats que tenia escampats per les terres gironines: A Figueres, Marian Alegret Colom (impressor); a Vidreres, Baldiri Ros; a Banyoles, Esteve Diumer; a Tossa, Martí Garriga; a Blanes, Miquel Torres; a la Bisbal, Joaquim Feliu; a Olot, Josep Reig (llibreter); a Caldes de Malavella, Cristòfol Boada; a Verges, Valentí Comas, de Torroella; a Santa Coloma, Ramon Rosquellas, i a Amer, Benet Vila.¹⁹

b) Premsa editada a Figueres:

1. *El Ampurdanés*. Originàriament fou fundat el 1861 com a «periódico científico, literario, de intereses morales y materiales». El 5 d'agost de 1868 va ser suspès per ordre governativa, i per salvar aquesta mesura restrictiva havia canviat el títol d'origen pel de *El País*, que també fou tancat abans de l'esclat de la Gloriosa.

El dia 15 d'octubre de 1868 encetà una nova etapa (la tercera) amb un subtítol molt menys ambigu: «periódico democrático». Hom hi reflectia clarament i oportuna les vicissituds i repressió passades, les quals no serien pas les darreres: «La historia de *El Ampurdanés* —afirmava ben exactament— retrata en su esfera la historia de la marcha de la Nación Española en la última década de su existencia». A partir del núm. 12 d'aquesta nova etapa (22 de novembre) explicità més rodonament l'ideari polític que defensava: es titula «periódico democrático-republicano».

Era editat dos cops la setmana —dijous i diumenges— per M. Alegret i dirigit pel vell lluitador, amic de Terrades i de Monturiol, Martí Carlé. En componien la redacció: Francesc Sunyer i Capdevila (petit), Josep Vergés i Almar, Emili Prax, Joan Arderius i Marcellí Massot. Són també esmentats com a col·laboradors Narcís Monturiol, Joan Tutau, Robert Robert, Francesc Sunyer i Capdevila (gran), Josep M.ª Torres, Víctor Prax i Roca, Bartomeu Delfabro, la qual cosa palesa que hi havia bones i freqüents relacions entre els federals de l'Empordà i els de Barcelona.

L'abril del 1871 el periòdic donava compte dels seus principals responsables, fet que permet de notar-hi uns quants canvis en benefici de la línia benèvola i moderada. Llavors Joan Arderius n'era el director i comptava amb aquests redactors: Emili Prax, Enric

¹⁹ "La Provincia", núm. 158, 12 de juny de 1873. Aquest exemplar és a l'Ajuntament de Girona.

21 Espasa y Cañal

Jueves 8 Julio de 1868

Núm. 82

EL AMPURDANÉS.

Periódico Democrático-Republicano.

Table with 3 columns: TIPOGRAFIA DE GIRONA, EL PERIÓDICO DEL AMPURDANÉS Y SUSCRIPCIONES, and other details.

MEMORIAS FRANCIS.

Trascurrido ya que se ha desfilado... (Text continues with a historical or literary piece)

Los que han sido... (Text continues with a historical or literary piece)

CLAYTON DEL CUARTO.

El que ha sido... (Text continues with a historical or literary piece)

Los que han sido... (Text continues with a historical or literary piece)

El que ha sido... (Text continues with a historical or literary piece)

Serra, Josep Amat i Campmany, Jaume Roig, Agustí Bosch, i aquests col·laboradors: Joan Tutau, Francesc Sunyer i Capdevila (petit), Eugeni Litran, Marcellí Massot, Miquel Avellí i Pere Pell. L'editor responsable era Joan Manich.

La vida de El Ampurdanés fou llarga i agitada, car es perllongà entre variades interrupcions fins a la primera dècada del segle xx. Per aquest motiu és un bon element d'informació per a l'estudi de la vida empordanesa d'aquest període. A la Biblioteca de Figueres se'n conserva una col·lecció pràcticament completa.

2. La Barretina. Duia com a sots-títol una definició que revelava prou clarament el tot provisional que li conferien els seus editors: «Impreso que no es diario ni periódico». Era, de fet, un simple full, imprès per les dues cares, que sortí —si més no— durant dos diumenges: el 18 i el 25 d'octubre de 1868. Era editat a la impremta d'Antoni Garbí Matas i es venia a 2 quarts l'exemplar. El del dia 18 d'octubre insereix la proclama de José M.ª Orense «a

los patriotas del Ampurdán», no tan coneguda i divulgada com ho és la que donà a Girona el 4 d'octubre.²⁰

3. *La República*. Subtitulat «periódico federal», sortia de la impremta Garbí Matas els dijous i els diumenges. La col·lecció que hem pogut consultar-ne va del núm. 1 (31 d'octubre de 1868) al 101 (15 d'octubre de 1869), en què suspengué momentàniament la publicació per ordre del governador militar de Figueres. N'eren redactors, segons el mateix periòdic, «todos los decididamente liberales y anti-monárquicos que quieran favorecernos con sus escritos». Era l'òrgan del partit republicà progressista de l'Empordà. Hi escrivien, entre altres col·laboradors, Frederic Burgas, Antoni Garbí i Jaume Roig. L'administració era al carrer de Sant Pere, núm. 5.

El *Boletín Republicano* de Girona, datat el dia 2 de gener de 1870, donà notícia de la reaparició del periòdic empordanès després del temps de suspensió motivada pels fets d'octubre de 1869, però no hem pogut localitzar cap exemplar d'aquesta nova etapa.

CONSIDERACIONS FINALS

La premsa federal del sexenni esdevingué, malgrat els entrebancs i les limitacions que suposava el fet de l'analfabetisme, un canal important per divulgar les idees republicanes i federals, així com també un mitjà de propaganda política, ben aprofitat pels elements de províncies.

Més que de diaris del partit, però, potser caldria parlar de diaris o periòdics fundats i dirigits per homes vinculats al partit o a la idea republicana. La propietat d'aquests òrgans era particular o d'un grup local, i això permetia discrepar de la línia dirigent i criticar-la durament si calia.

Per bé que ja hem consignat que existien tendències i divergències entre la mateixa premsa federal de les comarques gironines, maneres d'entendre la praxi política en un sentit diferent quant a actituds i valoració de les persones, volem posar de manifest que alguna vegada la polèmica i la discussió deixen entreveure l'existèn-

²⁰ La reproduïm a l'apèndix 1. La donada a Girona pot veure's a C. RUBIO, *Historia filosófica de la Revolución española de 1868*, Madrid, Imprenta y Librería de M. Guijarro, editor, 1869, vol. II, p. 370.

cia d'uns estats d'opinió força oposats, els quals reflectien de fet la divisió que s'havia produït entre els federals —sobretot després del fracàs de l'aixecament de l'any 1869—, la qual divisió s'acostuma a separar de manera esquemàtica en benèvols i intransigents.

Aquestes diferències suren perfectament en les polèmiques i atacs que es llançaren dos periòdics tan representatius de la divisió esmentada com ara el *Boletín Republicano* i *El Ampurdanés*. Vegeu, a tall d'exemple, de quina manera el primer contestà un atac de *El Ampurdanés* en què el tractava de «viraltista»:

«No somos más que republicanos federales. Tampoco somos como *El Ampurdanés*, que un día decimos una cosa y otro otra; que alabamos la *declaración de la prensa* y cuando recibimos contra orden la combatimos; que aceptamos el *mandato imperativo* y cuando vemos que esto no gusta al amo Tutau le vituperamos que, en fin, no somos ciegos instrumentos de un hombre que, como Tutau, introduce por afán de popularidad la división en el partido».²¹

El Ampurdanés, però, fou el diari més influent a l'àrea de Figueres, car a part de ser-ne el més antic, va mantenir una regularitat que no tingueren els altres periòdics. A Girona, el *Boletín Republicano* tingué primerament una audiència notable que arribà fins a les terres del Baix Empordà i la Muntanya. Després *La Provincia* omplí el buit dels anys 1872-73, puix que fins a les darreries del 1873 no reaparegué el *Boletín Republicano*.

Els castellà fou l'idioma corrent per redactar tots els periòdics de què hem parlat. I és lògic, perquè la Renaixença trigarà encara uns quants anys a catalanitzar la premsa gironina, la qual cosa es produirà durant la Restauració amb l'ascens del catalanisme polític. Això no vol dir que als diaris federals i gironins del sexenni no hi apareguessin textos en català. N'hi ha certament alguns, sobretot de caire poètic, que expressen sentiments intimistes en general, inclosos els estrictament polítics.²²

JOSEP CLARA

²¹ "Boletín Republicano...", núm. 118, 13 d'octubre de 1870.

²² A l'apèndix 2 oferim una mostra en vers, escrita en català pel fill d'Abdó Terradas, la figura capdavantera del republicanisme català dels anys 40, fill —com tothom sap— de Figueres.

APÈNDIX

I

A los patriotas del Ampurdán

En 1854 hicimos una Revolución incompleta.
Que la de 1868 sea una Revolución verdad.
Acaben los engaños tan repetidos desde 1808.

En todos los planes monárquicos, cabe por la vaguedad, que los abusos continúen o renazcan.

Con la República, no cabe duda que tendréis todo el Programa democrático liberalmente aplicado, y la abolición de todos los impuestos que detesta el Pueblo y son causa de su pobreza.

Las quintas y matrículas de mar quedarán abolidas; la Iglesia y el Estado enteramente independientes, y la libertad de cultos establecida como en todos los demás países de Europa y de América.

Los Estados Unidos nos han dado el ejemplo; a imitarlos para sostener el Programa único, decisivo y conveniente.

No necesitamos para nada mezclarnos en las cuestiones de Europa.

Nosotros no vamos a adquirir nada, y de consiguiente sería necio matarnos por cuestiones ajenas que sólo interesan a gobiernos enemigos de la libertad.

La unión con Portugal será sólo conveniente si los mismos Portugueses la quieren sin presión ninguna, y la querrán con el tiempo: fíemos a su acción la Unión Ibérica.

Si no tenemos ejército permanente, la Francia no puede recelar ser por la espalda atacada por la España.

Con un Orleans, la inquietud de la Francia republicana e imperialista, sería natural y permanente. Con un Braganza, la Inglaterra nos arrastraría en su día a la coalición que se vislumbra. Sólo con la República federal estaremos libres de esos riesgos: las Provincias cuidarán por sí mismas de labrarse su prosperidad.

¿Para qué sirve un rey? Para nada; únicamente para minar las libertades públicas, para comer muchos millones. ¿No es pues mejor dedicar esos millones a obras públicas que dan de comer a los pobres?

El tiempo de los reyes pasó. La Europa se prepara a imitar a la América, creando los Estados Unidos de Europa.

Entretanto a la pequeña Suiza Española que forman las provincias Vascongadas, añadamos los cantones de las demás provincias y sea España la Suiza del Mediodía de Europa, con 49 cantones.

¿Sabéis para qué serviría hoy un rey? Para echarle; ningún hombre decente puede querer la Corona con esta perspectiva para lo futuro.

Tomar un Rey ciudadano, sería volver a lo que sucedió en Francia en 1830. Basta con aquel desengaño.

Usemos de la libertad de imprenta y del derecho de reunión, para decir que queremos la República federal, y que las Constituyentes vengan sólo a hacer las reformas secundarias. La Nación se suicida si adopta la Monarquía.

Esto aconsejo yo que 1854 opiné echar a la reina Isabel: hubiéramos evitado 14 años de desgracias.

Como siempre, la Revolución ha triunfado: me marché a casa y doy este consejo a todos, por lo mismo que nada quiero de ningún gobierno.

La República exige virtudes; la primera el desinterés; predico con el ejemplo.

Los moderados dicen que vuelve el tiempo de las bullangas; nada de bullangas, pero franqueza y energía, y que sea ésta la Revolución final y no haya pretextos para bullangas.

Esto sólo cabe con la federación, con la resurrección de los antiguos fueros de Castilla, de Cataluña, de Aragón, de Valencia y de la España entera, una para la defensa de su nacionalidad, para lo demás cada provincia gobernándose a sí misma.

Los derechos individuales ilegíslables, la libertad en todo y para todo, respetando la de los demás, un jurado, la contribución única, directa y general, sin monopolios, sin consumos, sin portazgos, sin licencias, sin loterías, sin esa masa de empleados con cuyo atractivo corrompen a tantos, separándolos de los trabajos de la agricultura, de la industria y del comercio.

Seamos una nación de productores; paguemos poquísimos, casi nada; así podremos completar los ferro-carriles: hagamos los caminos vecinales, veamos mil y mil acequias de riego, y la prosperidad, al doblar nuestra población y riqueza, será la consecuencia segura.

Os habla quien ha pasado 50 años trabajando para esto: ahora sólo falta que digan todos: *Eso queremos.*

Programa

República federal. — Espartero Presidente del Consejo de Ministros, nombrado por las Cortes, aclamado interinamente hasta que el Congreso se reúna. — Sufragio universal. — Derechos individuales ilegíslables. — Neutralidad plena y absoluta en caso de guerra entre la Francia y la Prusia o cualquiera otra potencia. —

Licencia absoluta e inmediata de los soldados. — Restablecimiento inmediato de la ley descentralizadora de 3 de Febrero de 1823.

José María Orense

La Barretina, 18 d'octubre de 1868.

II

UN RECORT

De mons recors d'infantesa,
de los meus recors d'infant,
n'hi ha un que may s'esborra,
sols la mort l'esborrarà.

Un dematí al despertarme
(jo sols tenia set anys)
cap 'l costat de mon pare
ple de goig me vaig girar
per despertar-lo ab carícias,
perquè luego ab mi jugàs
com ho feyam cada dia,
ay! ems estimàbam tant!
Mes trovan lo puesto vuit
a ma mare em vaig girar,
y la pobreta ploraba
ab un sentiment tan gran,
que jo l'abrassí ab carinyo
plorant a més no plorar.

—¿Mare, ahont és lo meu pare?

—Fill meu se l'han emportat!

—Qui?...

—'ls traïdors.

--Per què?

—Perquè és

republicà federal.

—Acàs a los altres hòmens
fan mal los republicans?

—No fill.

—¿Donchs per què 'ls agafan?

—Perquè volen la llibertat,

y aqueixa a los qu'ara manan
 'ls hi diria... tirans!
 —Digas, si escrius al meu pare,
 que jo só republicà!

.....

Assò vaig dir a ma mare
 quan jo tenia set anys,
 lo jorn malestruch, per cert,
 qu'al pare van agafà...
 Als poch mesos jo era hòrfan,
 hòrfans eran mons germans,
 que 'n lo desterro mon pare
 sols la mort hi va trovar!
 ¡Si 'ls hi feya tanta nosa
 a los mata liberals!...
 Els hi feya tanta d'ombra
 lo sol de la llibertat!

Tretze anys fa avuy que en Terradas
 morí estantne desterrat,
 tretze anys que l'hi prego 'm fassi
 essa un bon republicà.
 Això sembla que ho alcanço
 Figuerenchs, jermans aymats,
 puig crido y vull, com vosaltres:
 República federal.

Enrique Terradas

El Ampurdanés, 6 de maig de 1869.